

Seminár 7 - Latinský jazyk

Seminár 7

Lingua latina

KAROL HENSEL

verba

Verbum finitum (určité sloveso)

Genus (rod)

- actīvum (činný)

- passīvum (trpný)

Tempus (čas)

- praesens (prítomný)

- imperfectum (minulý neukončený)

- perfectum (minulý ukončený)

- plusquamperfectum (predminulý)

- futurum primum (budúci okamžitý alebo trvajúci)

- futurum exactum (budúci dovišný skor ako iný deň)

Modus (spôsob)

- indicatīvus (oznamovací)

- imperatīvus (rozkazovací)

- coniunctīvus (spojovací)

Persōnae (osoby)

- prima (prvá)

- secunda (druhá)

- tertia (tretia)

Numerus (číslo)

- singularis (jednotné)

Verbum infinitum (neurčité sloveso)

infinitīvus (neurčitok)

participiūm (prechodník, prídastie)

supīnum (supínium)

gerundiūm (gerundium)

gerundiūm (gerundivum)

laudō = chválim

1. osoba jednotného čísla, oznamovacieho spôsobu, činného rodu, prítomného času

laudāre = chváliť

neurčitok prítomného času, činného rodu

laudāvis = pochválil som

1. osoba jednotného čísla, oznamovacieho spôsobu, činného rodu, ukončeného minulého času (perfekta)

laudātum = chválim

supīnum

Supīnum je neurčitý slovesný tvar. Kladie sa napríklad po slovesných pohyboch a príčinných pohyboch (napr. laet, posuif) na označenie účtu (cieľa) pre ktorý sa pohyb deje. Supīnum je nesklonné a prekláda sa neurčitkom, údelovou vetou, alebo predložkovým pádom. Viniit dicitur = prišiel prosiť, aby prosil, s prosbou. V zbytoch sa zachoval v starej češtine (leť spít namiesto leť spiti).

coniugātiō

(slovesná flexia čiže časovanie)

sa vyznačuje schopnosťou vyjadrovať slovesný rod, čas, spôsob, osobu a číslo.

činný rod actīvum	spôsob modus			
	oznamovací indicatīvus	spojovací coniunctīvus	rozkazovací imperatīvus	neurčitý infinitīvus
prítomný čas praesens	chválím laudō laudās laudat laudamus laudātis laudent	nech chválim laudem laudes laudet laudemus laudētis laudent	chváť lauda laude	chváliť laudare
minulý čas (neukončený) imperfectum	chválil som laudābam laudābas laudābat laudābamus laudābātis laudābant	chválil by som laudābam laudābas laudābat laudābamus laudābātis laudābant		
budúci čas futurum primum	chválím laudābō laudābis laudābit laudābimus laudābītis laudābunt		(po)chváľ lauda laude laudent	(v)ravím že bude chváliť laudātūrum esse laudātū

činný rod actīvum	spôsob modus			
	oznamovací indicatīvus	spojovací coniunctīvus	rozkazovací imperatīvus	neurčitý infinitīvus
minulý čas (ukončený) perfectum	pochválil som laudāvī laudāvisti laudāvit laudāvimus laudāvistis laudāverunt	nech som pochválil laudāverim laudāveris laudāverit laudāverimus laudāveritis laudāverint		
predminulý čas plus- quam- perfectum	bol som pochválil laudāveram laudāveras laudāverat laudāverāmus laudāverātis laudāverant	bol by som (byval) pochválil laudāvissem laudāvises laudāvisset laudāvissemus laudāvissetis laudāvisserint		
budúci čas futurum exactum	(a) pochválím laudāverō laudāveris laudāverit laudāverimus laudāveritis laudāverint			

trpný rod passīvum	spôsob modus			
	oznamovací indicatīvus	spojovací coniunctīvus	rozkazovací imperatīvus	neurčitý infinitīvus
prítomný čas praesens	som chválený laudāor laudāris laudātur laudāmur laudāmini laudentur	nech som chválený laudāer laudāris laudātur laudāmur laudāmini laudentur	bud chválený lauda laude laudent	byť chválený laudari
minulý čas (neukončený) imperfectum	bol som chválený laudābar laudābaris laudābatur laudābāmur laudābāmini laudābantur	bol by som chválený laudāber laudāberis laudābatur laudābāmur laudābāmini laudābantur		
budúci čas futurum primum	budem chválený laudābor laudāberis laudābitur laudābimur laudābimini laudābuntur			(v)ravím že bude chválený laudatūmī

trpný rod passīvum	spôsob modus			
	oznamovací indicatīvus	spojovací coniunctīvus	rozkazovací imperatīvus	neurčitý infinitīvus
minulý čas (ukončený) perfectum	bol som pochválený laudātus sum laudatus es laudatus est laudati sumus laudati estis laudati sunt	nech som bol pochválený laudātus sim laudatus sis laudatus sit laudati simus laudati sitis laudati sint		že bol (po)chválený laudatū esse
predminulý čas plus- quam- perfectum	bol som pochválený laudātus eram laudatus eris laudatus erat laudati erāmus laudati eritis laudati erant	bol by som (byval) pochválený laudātus essem laudatus es laudatus esset laudati essemus laudati essetis laudati essent		
budúci čas futurum exactum	(a) budem pochválený laudātus erō laudatus eris laudatus erit laudati erimus laudati eritis laudati erunt			

Seminár 7 - Latinský jazyk

Prvá konjugácia

Je charakteristická samohláskou **ā** a dá sa rozoznať podľa koncovky **-āre** v neurčitku prítomného času činného rodu.

- perфекtum má príponu **-ī**
 - *portō, portāre, portāvī, portāvit* (niesť, nosiť, prinášať)
 - *amō, amāre, amāvī, amāvit* (milovať, ľubiť, mať záľubu)
- perфекtum má príponu **-ī**
 - *secō, secāre, secuī, sectum* (sekať, rezáť, krájať, rozdeľovať)
 - *fricō, fricāre, fricuī, frictum* (trieť, škriabať)
 - *vetō, vetāre, vetuī, vetitum* (zakazovať, brániť, zabraňovať)
- perфекtum má príponu **-ī** a **predĺženú samohlásku v kmeni**
 - *lavō, lavāre, lavi, lautum* (umývať, kúpať)
 - *iuvō, iuvāre, iuvi, iutum* (tešiť, páčiť sa, pomáhať)
- perфекtum je **zdvojené**
 - *stō, stāre, steti, statum* (stáť)
 - *dō, dāre, dedi, datum* (dávať, obetovať, venovať, dovoľovať; *toto dicens* je nepoužiteľné)

Druhá konjugácia

Je charakteristická samohláskou **ē**, a možno ju rozoznať podľa koncovky **-ēre** v prvej osobe prítomného času oznamovacieho spôsobu a koncovky **-ēre** v neurčitku prítomného času činného rodu.

- perфекtum má príponu **-ē**
 - *terreō, terrēre, terrui, territus* (strašiť, odháňať)
 - *docēō, docēre, docui, doctus* (učiť koho čo, vyučovať, vysvetľovať)
 - *teneō, tenebre, tenei, tentus* (držať, chapať)
- perфекtum má príponu **-ē**
 - *dileō, dilēre, dilevi, dilectus* (milovať, milovať)
 - *ciō, cīre, ciui, citum* (hľadať, búriť, privolať)
- perфекtum má príponu **-ē** alebo **-ē**
 - *augeō, augēre, auxi, auctus* (rozširovať, zveľaďovať, zväčšovať, zvyšovať)
 - *iubeō, iubeēre, iussi, iussus* (rozkazovať, schváliť, ustanoviť)
- perфекtum je zdvojené s **-i**
 - *morō, morēre, momordi, morsum* (hrýzť, trpiť)
 - *spōndē, spōndere, spōndidi, spōnsus* (sľavovať, sľubovať, zaručiť sa)
- perфекtum má príponu **-i** a **predĺženú samohlásku v kmeni**
 - *videō, vidēre, vidi, visus* (vidieť, zažiť, pozorovať)
 - *foveō, foveēre, fovi, fatus* (zohrievať, opatrovať, pomáhať)
- perфекtum má príponu **-i** a nemá predĺženie **trypē**
 - *stridē, stridēre, stridi* (syčať, písať, bouchať, kričať)
 - *ferveō, ferveēre, fersi* (niekedy *ferui*) (vrieť, planieť, hneť sa)

Tretia konjugácia

Je charakterizovaná kritickou tematikou samohláskou, ktorá alternuje medzi **e**, **i** a **u**. Slovesá tejto konjugácie majú koncovku **-ere** v neurčitku prítomného času činného rodu.

- perфекtum má príponu **-i** alebo **-i**
 - *carpō, carpere, carpui, carpitum* (trhať, vyšafať, užívať, rozdeľovať)
 - *trahō, trahere, traxi, tractum* (ťaháť, vlečť)
 - *gerō, gerere, gessi, gestum* (niesť, mať, konať, správať sa)
 - *flectō, flectere, flexi, flexum* (ohýbať, krčiť, kriviť, obracať)
- perфекtum je zdvojené s príponou **-i**
 - *curvō, curvere, cucurvi, cursum* (ohýbať, plynúť)
 - *caedō, caedere, cecidi, casum* (biť, rozbiť, zabíjať)
 - *tungō,ungere, tetigi, tactum* (dotýkať sa, zasiahnuť, udríeť do čoho)
 - *pellō, pellere, pepuli, pulsam* (biť, odháňať, porážať)
- perфекtum má príponu **-i**
 - *petō, petere, petivi, petitum* (smerevať, siahať po čom, dorážať, biť, útočiť)
 - *linō, linere, livi, litum* (natierať, masiť, zapíňať, zalepiť)
 - *serō, serere, sēxi, satum* (siať, sadiť, plodiť)
 - *terō, terere, trivi, tritum* (trieť, škriabať, stríhať, obnosiť)
 - *sternō, sternere, stravi, stratum* (rozprestierať, povaliť, diaľovať)
- perфекtum má príponu **-i** a **predĺženú samohlásku v kmeni**
 - *agō, agere, egi, actum* (hnáť, konať, viesť, ťhať)
 - *legō, legere, legi, lectum* (zbierať, čítať)
 - *emō, emere, emi, emptum* (kupovať, podpláť)
 - *vincō, vincere, vici, victum* (viesť, ovládať)
 - *fundō, fundere, fudi, fsum* (liať, vypať, vydávať zo seba, rozširovať)

- perфекtum má len príponu **-i**
 - *icō, icere, ici, ictum* (trápiť)
 - *vertō, vertere, verti, versum* (obracáť, točiť, vyvracať)
 - *videō, videre, vidi, visum* (pozrieť sa, uvidieť)
- perфекtum má príponu **-i**
 - *metō, metere, messi, messum* (žať, kosiť, trhať, zbierať)
 - *vomō, vomere, vomui, vomitum* (vracať, chlípiť)
 - *colō, colere, coli, cultum* (obrábať, pestovať, chrániť, uctievať)
 - *texō, texere, texui, textum* (tkáť, plesť, stavať)
 - *gignō, gignere, genui, genitum* (plodiť, rodiť, stvoríť, byť príčinou)
- kmeň prítomného času má príponu **-i**
 - *minuō, minere, minuī, minutum* (zmenšovať, zoslabovať, rozbiť)
 - *ruō, ruere, rui, rutum* (rútiť sa, valiť sa, zbŕňť, strhnúť)
 - *struō, struere, struxi, structum* (hromadiť, navrstvovať, zostavovať, pripravovať)
- prvá osoba jednotného čísla prítomného času oznamovacieho spôsobu má príponu **-scō**
 - *nascō, nascere, nati, nātum* (poroznávať, číť)
 - *adolēscō, adolēscere, adolēvi* (dorastáť, dospievať, vzrástť)
 - *flōrēscō, flōrēscere, flōruī* (rozkvitáť, vzmáhať sa, nadobúdať)
 - *haerēscō, haerēscere, haesi, haesum* (ľpieť, tkvieť, lipnúť)
 - *pascō, pascere, pavi, pāstum* (kŕmiť, živiť)

Prechodnú skupinu medzi treťou a štvrtou konjugáciou tvoria slovesá zakončené na **-iō** (alebo **-ior** u deponentných sloves).

- capio, capere, cepi, captum* (brať, uchopiť, pochopiť, prijať)
- cupio, cupere, cupivi, cupitum* (žladať si, priať si, želať si)
- facio, facere, feci, factum* (robiť, konať, spôsobiť)
- morior, mori, mortuus sum* (dep.) (zomrieť, zahynúť, zaničknúť)
- patior, pati, passus sum* (dep.) (znášať, trpieť, zažiť)
- rapio, rapere, rapui, raptum* (chopiť sa, uchopiť, lupiť, vziať)

Štvrtá konjugácia

Je charakterizovaná samohláskou **i** a možno ju rozoznať podľa koncovky **-ire** v neurčitku prítomného času činného rodu

- perфекtum má príponu **-i**
 - *audio, audire, audiui, auditus, a, um* (počuť, počúvať, dozvedieť sa, poslúchať)
 - *munio, munire, munivi, munitus, a, um* (opečovať, robiť pevným, schodným)
- perфекtum má koncovku **-i**
 - *aperio, aperire, aperivi, apertum* (otvárať, sprístupňovať, odkrývať)
- perфекtum má príponu **-i** alebo **-i**
 - *saepio, saepire, saepsi, saeptum* (obrádiť, obkľúčiť, opevniť)
 - *sancio, sancire, sancivi, sanctum* (posvätiť, schváliť, potvrdiť)
 - *sensio, sentire, sensi, sensum* (cítiť, zmysľovať, poznávať)
- perфекtum má príponu **-i** a **predĺženú samohlásku v kmeni**
 - *venio, venire, veni, ventum* (prichádzať, prísť, zmizkať, vyskytovať sa)

nōmina substantīva

- fēmina** **-ae** žena, samica
- servus** **-i** otrok, služobník
- cornū** **-ūs** roh, paroh, rohovina

- fēmina**
- servus**
- cornū**
- fēminae**
- servi**
- cornūs**
- gramatický rod**

Cāsus Nōminātīvus

Nōminātīvus = pomenovací (nōmen = meno)
Vyjadruje, že pomenovaný predmet nemá vzťah k inému predmetu alebo javu.

Cāsus Vocātīvus

Vocātīvus = zvolací, oslovovalci (vocātio = výzva)
Nim sa hovoríaci obracia na adresáta.
Vokativ sa vždy rovná nominatívu; iba podstatné mená druhej deklinácie na -us majú v singulári koncovku -e.

Cāsus Genitīvus

Genitīvus = rodový (genus = rod)
Vyjadruje obmedzenú účasť deja na danom predmete.

- Má viacero druhov:
- G. posesīvus (príslušnosť g.) vyjadruje vzťah vlastníctva.
- G. substantīvus (g. podmetu) vyjadruje nositeľa alebo pôvodcu deja.
- G. obiectīvus (g. predmetu) vyjadruje obsah, predmet deja nadradeného pojmu.
- G. partitīvus (delivý g.) vyjadruje kvantitatívne vymedzenie pomenovanej veci.
- G. qualitātīvus (g. vlastnosti) vyjadruje vlastnosť, ktorou sa vyznačuje nadradený pojem.
- G. pretiī (hodnotový g.) vyjadruje cenu, hodnotu.

Seminár 7 - Latinský jazyk

Cāsus Dātīvus

Dātīvus = dávaci (dator = darca)
Naznačuje v zájme koho (v ň prospech) sa dej uskutočňuje.
Má niekoľko druhov:
D. auctoris (d. pôvodu) označuje pôvodu deja (vyjadreného slovesom).
D. possessivus (prísluštorvaci d.) označuje osobu alebo vec, ktorej niečo náleží.
D. effectivus (účinkový d.) vyjadruje účinek, ku ktorému vie smerovať.
D. finalis (účelový d.) vyjadruje účel, pre ktorého dosiahnutie sa niečo deje.

Cāsus Accūsātīvus

Accūsātīvus = určovací (accūsātor = žalobca)
Naznačuje, že dej vyjadrený slovesom napriamo zasahuje predmet vo vete.

Cāsus Ablātīvus

Ablātīvus = odnímajúci (ablātio = lípež, odníška)
Vyjadruje oddelenie (vzďaľovanie), niekedy má aj nástrojový, sprievodný a miestny význam.
Má viacero druhov:
A. separativus (a. odluky)
A. comparativus (porovnávaci a.)
A. originis (a. pôvodu a smeru)
A. loci (a. miesta)
A. temporis (času)
A. instrumenti (nástrojový a.)
A. modi (a. spôsobu)
A. causae (a. príčiny)
A. qualitatis (a. vlastnosti)

Prvá deklinácia

kmeň: -ā gen. sg.: -ae

vzor fēmina žena

cāsūs	numerus	
	singulāris	plūrālis
nōminātīvus	fēmina	fēminae
genitīvus	fēminae	fēminārum
dātīvus	fēminae	fēminīs
accūsātīvus	fēminam	fēminās
vocātīvus	fēmina	fēminae
ablātīvus	fēminā	fēminīs

Druhá deklinácia

kmeň: -o gen. sg.: -ī

vzor servus otrok

cāsūs	numerus	
	singulāris	plūrālis
nōminātīvus	servus	servī
genitīvus	servi	servōrum
dātīvus	servō	servīs
accūsātīvus	servum	servōs
vocātīvus	serve	servī
ablātīvus	servō	servīs

Druhá deklinácia

kmeň: -o gen. sg.: -ī

vzor puer chlapec

cāsūs	numerus	
	singulāris	plūrālis
nōminātīvus	puer	pueri
genitīvus	puer-ī	puerōrum
dātīvus	puer-ō	
accūsātīvus	puer-um	puerōs
vocātīvus	puer	pueri
ablātīvus	puer-ō	puerīs

Druhá deklinácia

kmeň: -o gen. sg.: -ī

vzor ager pole

cāsūs	numerus	
	singulāris	plūrālis
nōminātīvus	ager	agri
genitīvus	agri	agrōrum
dātīvus	agrō	agris
accūsātīvus	agrum	agros
vocātīvus	ager	agri
ablātīvus	agrō	agris

Druhá deklinácia

kmeň: -o gen. sg.: -ī

vzor verbum slovo

cāsūs	numerus	
	singulāris	plūrālis
nōminātīvus	verbum	verba
genitīvus	verbi	verbōrum
dātīvus	verbō	verbīs
accūsātīvus	verbum	verbōs
vocātīvus	verbum	verba
ablātīvus	verbō	verbīs

Tretia deklinácia

kmeň: spoluhláska alebo -ī gen. sg.: -īs

vzor victor víťaz

cāsūs	numerus	
	singulāris	plūrālis
nōminātīvus	victor	victōrēs
genitīvus	victōris	victōrum
dātīvus	victōrī	victōribus
accūsātīvus	victōrem	victōrēs
vocātīvus	victor	victōrēs
ablātīvus	victōre	victōribus

Tretia deklinácia

kmeň: spoluhláska alebo -ī gen. sg.: -īs

vzor nōmen meno

cāsūs	numerus	
	singulāris	plūrālis
nōminātīvus	nōmen	nōmina
genitīvus	nōminis	nōminum
dātīvus	nōminō	nōminibus
accūsātīvus	nōmen	nōmina
vocātīvus	nōmen	nōmina
ablātīvus	nōmine	nōminibus

Tretia deklinácia

kmeň: spoluhláska alebo -ī gen. sg.: -īs

vzor civis občan

cāsūs	numerus	
	singulāris	plūrālis
nōminātīvus	civis	civēs
genitīvus	civis	civium
dātīvus	civī	civibus
accūsātīvus	civem	civēs
vocātīvus	civis	civēs
ablātīvus	cive	civibus

Seminár 7 - Latinský jazyk

Tretia deklinácia

kmeň: spoluhláska alebo **-i** gen. sg.: **-is**

vzor mare more

časús	numerus	
	singuláris	plúrális
nōminatīvus	mare	maria
genitīvus	maris	marium
datīvus	marī	maribus
accūsātīvus	mare	maria
vocātīvus	mare	maria
ablātīvus	marī	maribus

Štvrtá deklinácia

kmeň: **-u** gen. sg.: **-us**

vzor crurrus voz

časús	numerus	
	singuláris	plúrális
nōminatīvus	crurrus	crurrūs
genitīvus	crurrūs	crurruum
datīvus	crurrui	crurribus
accūsātīvus	crurrum	crurrū
vocātīvus	crurrus	crurrus
ablātīvus	crurrū	crurribus

Štvrtá deklinácia

kmeň: **-u** gen. sg.: **-us**

vzor cornū roh

časús	numerus	
	singuláris	plúrális
nōminatīvus	cornū	cornua
genitīvus	cornūs	cornuum
datīvus	cornū	cornibus
accūsātīvus	cornū	cornua
vocātīvus	cornū	cornua
ablātīvus	cornū	cornibus

Piata deklinácia

kmeň: **-ē** gen. sg.: **-ēi (ēi)**

vzor dies deň

časús	numerus	
	singuláris	plúrális
nōminatīvus	diēs	diēs
genitīvus	diēi	diērum
datīvus	diēi	diēbus
accūsātīvus	diem	diēs
vocātīvus	diēs	diēs
ablātīvus	diē	diēbus

Piata deklinácia

kmeň: **-ē** gen. sg.: **-ēi (ēi)**

vzor rēs vec

časús	numerus	
	singuláris	plúrális
nōminatīvus	rēs	rēs
genitīvus	rei	rērum
datīvus	rei	rēbus
accūsātīvus	rem	rēs
vocātīvus	rēs	rēs
ablātīvus	rē	rēbus

nōmina adjectīva

bonus -a -um = dobrý, -á, -é

Trojvýchodné

-us, -a, -um bonus, bona, bonum = dobrý, -á, -é
-er, -era, -erum liber, libera, liberum = slobodný, -á, -é
-er, -ra, -rum pulcher, pulchra, pulchrum = krásny, -a, -e
-er, -is, -e acer, ácris, ácre = prudký, -á, -é

Dvojvýchodné

-is, -e brevis (m. + f.), breve (n.) = krátky, -a, -e

Jednovýchodné

-x fēlix (m. + f. + n.) = šťastný, -á, -é
-ens prudēns (m. + f. + n.) = rozumný, -á, -é
a inē dives (bohatý, -á, -é), pauper (chudobný, -á, -é),
vetus (starý, -á, -é), compos (ovládajúci, -a, -e),
particeps (účastný, -á, -é), princeps (prvý, -á, -é),
supertes (pouzostalý, -á, -é), inops (biedny, -a, -e),
memor (pamätlivý, -á, -é)

Stupňovanie adjektiv

gradus positivus altus, -a, -u, -um = vysoký, -á, -é
gradus comparativus altior, -ius = vyšší, -ia, -ie
gradus superlativus altissimus, -a, -um = najvyšší, -ia, -ie

bonus = dobrý malus = zlý magnus = veľký parvus = malý multi = početný	melior (melius) = lepší peior (peius) = horší maior (maius) = väčší minor (minus) = menší plūres (plūra) = početnejší	optimus = najlepší pessimus = najhorší māximus = najväčší minimus = najmenší plūrimī = najpočetnejší
(prae = pred) (post = za, po) (supra = hore, nad) (infra = dole) (intra = vnútri) (extra = von, mimo) (prope = blízko)	prior = prednejší posterior = pozdejší superior = hornejší, vyšší inferior = dolnejší, nižší interior = vnútorný exterior = vonkajší proprior = bližší	primus = najprednejší (prvý) postrēmus = posledný suprēmus = najvrchnejší infimus = najspodnejší, najnižší intimus = najvnútornejší, najdôvernejší extrēmus = najvzdialenejší proximus = najbližší

numerālia

Seminár 7 - Latinský jazyk

<i>cardinālia</i>		<i>ordinālia</i>	<i>distribūtio</i>	<i>multiplicātio</i>
jeden, -a, -o		prvý, -á, -é	po jednom	raz (jedenkrát)
I	ūnus, -a, -um	primus, -a, -um	singulī, -ae, -a	semel
II	duo, -ae, -o	secundus, alter	binī	bis
III	trēs, tria	tertius	ternī	ter
IIII	quattuor	quā	quaternī	quater
V	quīnque	quīntus	quīnī	quīnquies
VI	sex	sextus	sēnī	sexies
VII	septum	septimus	septēnī	septies
VIII	octō	octā	octōnī	octies
VIIII	novem	nōnus	novēnī	novies
X	decem	decimus	dēnī	decies
XX	vīgintī	vicēsīmus	singulī vicēnī	viciēs